

УДК 746.3 (477.43/.44) : 378
ББК 85.126(4 УКР) + 74.58

Т.П. Зузяк, О.С. Шинін
м. Вінниця, Україна

ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ПОДІЛЬСЬКОЇ ВИШИВКИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ОСНОВИ ДИЗАЙНУ»

Вступ. Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. Вишивання – одне з найулюбленіших мистецтв України. Значення і роль української народної вишивки важко переоцінити, її орнаменти можна зустріти на трипільському посуді, розписах цієї доби, а також доби раннього та пізнього палеоліту.

Українська народна вишивка досягла таких вершин, що стала відомою в усьому світі, набула статусу матеріально-духовного, культурного символу українців. Особливою пошаною завжди користувались вишита сорочка та вишитий рушник. Як свідчить етнограф-мистецтвознавець Лідія Григорівна Орел, наші праматері і прабабусі створили таку кількість прекрасних рушників, що ними можна опоясати Землю по екватору. На цих старовинних літописах мовою художніх текстів вишита вся історія – від зародження людства до сьогодення, - філософський світогляд народу, сценарії звичаїв, обрядів, астрономічні та господарські знання та багато інших аспектів життя українців.

Проблема творчості та творчої особистості пролягає через усю історію людства. Залишається вона важливою і зараз. Виховання молоді, здатної креативно мислити і вирішувати питання, є необхідним майже у всіх професіях, насамперед, у тих, що постійно потребують прояву творчого потенціалу.

Вагомим чинником актуальності даного дослідження виступає можливість застосування результатів для розвитку художнього вишивання, з потреби повернули до її вивчення, а також підтримати творчість визначних майстрів.

Викладанню декоративно-ужиткового мистецтва приділено не достатньо уваги, особливо зараз із переходом вищої школи на нові рейки Болонського процесу. Декоративно-ужиткове мистецтво має змогу не тільки застосувати знання у передачі простору, об'єму, перспективи, технології, а і у силу своїх технічних особливостей виконання активізує уяву, фантазію, креативне мислення, розвиває вміння лаконічно передавати головне, знаходити нові форми передачі та виразності.

Мета роботи – висвітлити і обґрунтувати, що подільське вишивання є унікальним етнокультурним явищем, складовою частиною національної мистецької спадщини України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливе місце у педагогічній системі займають питання творчого розвитку студентів. Високі вимоги, що висувають сучасній системі освіти державні педагогічні стандарти, нашли своє відображення у реформуванні вищої освіти у світлі Болонського процесу. Ми торкнемося у нашій статті питанням викладання декоративно-ужиткового мистецтва.

Набуті знання дозволяють доповнити уявлення про розвиток декоративно-ужиткового мистецтва, розширюють при цьому світобачення студента, розвивають художньо-творчі здібності.

Проблема розвитку творчих здібностей студентів цікавить багатьох педагогів. Подільська вишивка — одна з найскладніших та оригінальних на Україні. Нею оздоблювали різноманітні речі побутового вжитку, але провідне місце їй належало у художньому оформленні традиційного народного одягу.

Найбільшого розквіту досягла народна вишивка Поділля у ХІХст. В ансамблі жіночого народного костюма основна увага приділялась багатоорнаментованій сорочці, в якій втілено багатство й розмаїття вишивки. Подільські сорочки вирізняються не тільки різноманітністю крою, а й витонченістю і багатством декоративного оздоблення. Крій сорочки зумовлює

місця розташування вишивки, її композицію. Декоративний акцент у жіночій сорочці зосереджено на рукаві, тій його частині, що зветься поликом. Рукав поділяється на три частини: верхню («поверхкицю»), середню («найширший полик») та нижню («підполиччя»). Вишивка на поликах та верхній частині рукава застосовувалась дуже давно, це відгомін праслов'янської символіки, підкреслення сили і вправності руки.

У подільських сорочках крім рукава оздоблюються вузькими симетричними смугами орнаменту площини навколо розрізу пазушки — «погрудки» — і «побічниці», або «прибоки», які йдуть паралельно «погрудкам». Орнамент «погрудок» часто переноситься і на спину сорочки. Цей принцип розміщення вишивки на спині і грудях характерний як для східних, так і для західних районів Поділля.

Класичною технікою є низь чорного і червоного кольорів, які лягають густими насиченими лініями. Існує кілька способів оздоблення низзю, і залежно від цього вона поділяється на поздовжню і поперечну. Технікою поздовжньої низі вишивають паралельними стібками на всю довжину узору. Відома ця техніка у північних районах Вінницької області, які межують з Житомирською, де вона також має широке побутування[1].

Типовою для східних районів Поділля є низь поперечна. Для вишивання цією технікою здебільшого використовують один колір — червоний або чорний, а після закінчення основного малюнка вводять додаткові кольори технікою гладі. Дуже вдало майстрині підкреслюють чітку графічну лінію для виявлення основних мас узору. Це так зване поквітнення, коли чорний колір обводиться червоним, а червоний — чорною смугою.

Технікою низі вишивають тканину з вивороту і на лицевій стороні, як на негативі, узор має протилежний вигляд щодо розміщення кольорів. Різні засоби виконання низі на зламі XIX і XX століть обумовили і різні її назви: «паршива низь», «сліпа», «цвіткована», «низь, з лица шита», «дрібненька», «кругла низь», «лиса низь», «страпата низь». На початку XX століття існувало два великих осередки вишивки низзю — один у Гайсинському, другий — на півночі Ямпільського повітів.

Композиційну основу вишивки утворюють складні поєднання і чергування різноманітних простих фігур: простого ромба, ромба з подовженими сторонами, численних варіантів ромба з гачками. Часто зустрічаються гребінцеві фігури. Ці «гребінчики» іноді бувають настільки густі, що залишається лише одна незашита нитка тла для того, щоб увесь узор не зливався. Доповненням до ромбоподібних фігур виступають прямий і косий хрестики, ламана лінія, різноманітні трикутники. До найбільш давніх орнаментальних мотивів слід віднести різноманітні зображення хреста, свастики, меандра [1].

А. Прусевич, досліджуючи розвиток вишивального промислу на Поділлі, зафіксував не лише назви орнаментів, а й їх поширення в тих чи інших місцевостях Східного Поділля. Так, мотив «вуж» побутував у вишивці Летичівського та Ольгопільського повітів, «рак», «баранячі роги», «косиці», «купчак» — в селі Калюсик Ушицького повіту, «цуцики» — в селі Леснич'є Ольгопільського повіту, «вівсик» — у Брацлавському повіті, «бесаг» — у с. Баланівка Ольгопільського, «безконечник» — в Ушицькому повіті. Слід відзначити, що один і той же мотив у різних місцевостях мав свою народну назву. Наприклад, мотив «ластівка» був відомий у селі Гинашків Ямпільського повіту, в селі Баланівка він мав назву «голуби», в селі Яланець Ольгопільського повіту — «зозулька», в інших місцевостях — «гребінці», «лемеші», «рискалі»; мотив «купчак», що побутував у селі Калюсик Ушицького повіту, в селі Осламів звався «семиріч», «семеріжка»; мотив «барани» походив із села Пятаковка Ольгопільського повіту, а в селі Калюсик Ушицького району мав назву «баранячі роги»; мотив «сосонка» на півдні називався «хвощ».

Яскраве декоративне оздоблення вишивкою, крученим шнуром, аплікацією з кольорової шкіри характерне для традиційного українського одягу, зокрема сорочок, гуньок, камізелок, кожухів. Костюм польського населення східних районів Поділля в кінці XIX —

на початку XX століття відзначався різноманітністю форм і крою, але майже не оздоблювався вишивкою. Це підкреслювали у своїх працях збирач етнографічних матеріалів Поділля першої половини XIX століття Фліге та П. П. Чубинський.

З початку XX ст. поширюється техніка вишивки хрестиком, застосовуються квіткові орнаменти; в темний колір вводяться більш яскраві кольори — синій, фіолетовий, зелений (Тернопільський краєзнавчий музей).

Своєрідною красою виділяються вишивки Наддністрянщини, зокрема Борщівського і Заліщицького районів. Узори тут виконуються чорною вовною, гаптовані різноманітною технікою шитва: поверхницею, стебнівкою, хрестиком, кучерявим швом. Саме ці шви створюють високий рельєф вишивки, контрастне протиставлення білого тла сорочки і густої, насиченої маси орнаменту. Для надання сорочкам святкового вигляду суцільні площини узору на рукаві розцвічували срібними, золотими нитками, лелітками. Ажурність сорочкам надає мереження окремих частин «павучками» або іншими різнокольоровими мережками [2].

У східних районах Поділля такі осередки народної вишивки, як Клембівка, Яланець, стали центрами вишивального промислу ще в XIX ст. У 1892 р. у газеті «Буковина» М. Коцюбинський у статті «Вироби селянок з Поділля на виставці в Чикаго» з жалем писав про тяжкі умови праці талановитих вишивальниць с. Клембівка. Розуміючи величезне значення мистецтва вишивки, він вважав, «що давно вже пора звернути увагу на народний промисел і всякими заходами підняти його» 28. У 70-х роках XIX ст. місцева поміщиця із с. Боровки Текля Маньківська звернула увагу на вишивки селян Клембівки [3].

Після участі вишивальниць Поділля у I Всеросійській виставці у Петербурзі в 1902 р. клембівська вишивка виходить на міжнародний ринок збуту — її продають в Англії, Німеччині, Данії. М. Коцюбинський відзначав той факт, що у Клембівці з'являються «справжні гаптарки-спеціалістки, що тільки й живуть з гаптування, що не йдуть в жнива жати хліб, а сидять над шитвом, щоб налагодити вишивок на продаж на ярмарок...». В 1936 р. вишивальниці Клембівки представляли свої вироби на Першій виставці українського народного мистецтва у Москві. Десять майстрів були нагороджені дипломами першого ступеня, серед них — Тетяна Боднар, Марія Коржух, Параска Березовська. Двом останнім першим на Україні було присвоєне звання майстра народної творчості. Відтоді артіль, що у 1960 р. була реорганізована у фабрику «Жіноча праця», а з 1974 р. увійшла до складу Вінницького виробничо-художнього об'єднання «Вінничанка», брала участь в усіх міжнародних виставках і ярмарках. Сьогодні її провідними майстрами є Параска Горобець, Ксенія Горобець, Марія Козак, Галина Царюк, художниця Ганна Лялька [4].

Висновки. У підсумку зазначимо, що проблеми, які розглянуті у статті допомагають у вдосконаленні професійної підготовці майбутніх вчителів технологічної освіти та основ дизайну. Перспективи подальшого розвитку дають можливість залучити наданий матеріал до практичної частини з курсів декоративно-ужиткового мистецтва.

Історичний досвід українського народу має яскраве втілення в етнохудожніх цінностях, традиціях естетичного освоєння навколишньої дійсності. Все це зобов'язує активно використовувати потенціал народного мистецтва, навчити молоде покоління на прикладі традицій та цінностей декоративно-ужиткового мистецтва, що за своїм змістом, формою відтворюють прекрасне у житті. Вивчення декоративно-ужиткового мистецтва сприяє розвитку творчих здібностей, образного мислення, естетичного смаку студентів, пробуджує інтерес до історії, етнографії, культури нашого народу. Безпосередність сприйняття навколишнього світу, образність мислення, несподівані асоціації та аналогії роблять цікавою і самобутньою творчість студентів.

Сьогодні вишивка розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції — естетичну, пізнавальну, комунікаційну. Це показовий вид мистецтва, який зберіг, доніс до нас і стверджує дальший розвиток орнаментальної, графічної, живописної культури народу. Подільська вишивка — одна з найскладніших та оригінальних на Україні.

Література:

1. Матейко К.І. Український народний одяг. – К., 1977. – С.65.
2. Борисенко В.К. Деякі особливості народного убрання Поділля//НТЕ- 1973. - №2. – С.55-59.
3. Білозерова С. Клембівка – серце подільської вишивки// Панорама. – 2002. – 16 лютого. – С.3.
4. Маркевич А. Народне вишивання/ Кустарные промыслы Подольской губернии. – К., 1907. – С.313.

В статті розглянуті деякі проблеми українського декоративно-ужиткового мистецтва, а саме подільської художньої вишивки. Доведено, що вивчені проблеми сприяють розвитку творчих здібностей студентів.

В статье рассмотрены некоторые проблемы украинского декоративно-прикладного искусства, а именно художественной вышивки Подолья. Доказано, что изучение проблемы способствует развитию творческих способностей студентов.

Ключевые слова. Подольская вышивка, творчество, личность, декоративно-прикладное искусство.

The article deal with some problems of Ukrainian arts and crafts, namely with artistic embroidery. It has been already proved that the studying of problem promotes the development of the creative skills of the students.

Keywords: the embroidery of Podillia, creation, arts and crafts.

УДК 37.013(09)-054.68(477+73)
ББК 74.03(4Укр)+74.03(7Сое)

І.В. Кізін
м. Дрогобич, Україна

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ЕДВАРДА ЖАРСЬКОГО

Актуальність досліджуваної проблеми визначається тим, що в останні роки посилилась увага до науково-педагогічної спадщини, відображеної у працях педагогів і діячів української культури в діаспорі. Це зумовлено необхідністю відтворити цілісний культурно-історичний процес розвитку української національної педагогіки, включивши до її скарбниці наукові, просвітницькі, педагогічні ідеї педагогів у т.зв. материковій Україні та за її межами.

Одним із творців національної педагогіки у діаспорі є просвітитель і педагог Едвард Андрій Жарський (1906 – 2001 рр.), який у 1953 р. був серед засновників і першим головою Шкільної Ради при Українському конгресовому комітеті Америки (УККА), директором Педагогічного інституту українознавства (Педагогічний факультет Університету українознавства Наукового товариства імені Т. Шевченка спільно з філією Українського Вільного університету), головою Координаційної виховно-освітньої ради світового конгресу вільних українців (СКВУ). Саме педагогічні погляди Е. Жарського яскраво репрезентують розвиток педагогіки української діаспори у США у другій половині ХХ ст. Педагогічні ідеї Е. Жарського та запропоновані ним механізми реалізації дозволяють виявити специфіку процесу виховання в українській діаспорі.

Стан розробленості проблеми. Педагогічна спадщина української діаспори, зокрема західної, не була достатньо висвітленою й проаналізованою науковцями до початку 90-х рр. ХХ ст. Загальну характеристику розвитку освіти в діаспорі представлено у працях О. Любара, О. Сухомлинської, Т. Усатенко та ін. Педагогічну спадщину окремих діячів української діаспори (Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової.) досліджували О. Вишневський, М. Левківський, О. Микитюк, П. Щербань, М. Фіцула.

Постать Е. Жарського, значення його культуротворчої просвітницької діяльності опосередковано вивчалися: Є. Коваленко, Б. Савчуком та М. Стельмаховичем – у контексті